

Слободан Јаковљевић

докторанд

Појам и порекло конкордата на Западу

(Средњовековни односи „папске државе“ и монархија као извор конк. уговора)

Сажетак: Папска држава као феномен има своје корене још од раног средњег века и тзв. „Пипиновог поклона“. Наводно, теолошки она своје оправдање има у спису блаженог Августиновог *De Civitate Dei*. На врхунцу своје територијалне експанзије у 18. веку, папска држава представља велику територију. Укинута је 1870. године, а 1929. поново успостављена у виду данашњег Ватикана, који представља међународно признату државу. Као такав, он има правну могућност да са државама у којима постоје римокатоличке верске заједнице потписује посебне уговоре (конкордате), којим се регулишу верска, просветна, финансијска и друга питања римокатоличке цркве на територији те државе. Чланак у назнакама прати порекло папске државе у поменутом спису блаженог Августина, али и дефинише појам конкордата и прати почетак овог уговора на Западу.

Кључне речи: Конкордат, Црква, Држава, Ватикан, блажени Августин

Увод

Однос између државе и цркве одувек је побуђивао пажњу истраживача и писаца и тај однос је одувек било једно од најважнијих друштвених питања од чијег је решавања у многоме зависила стабилност једне државе. Можемо слободно рећи да однос између хришћанске цркве и државе представља својеврсни феномен кроз целокупну историју. Он се развија од потпуне нетрпељивости и нетолеранције, као апсолутној државној религији.

Држава представља суверену власт на одређеној територији која прописује законе којих се њени становници под претњом силе морају придржавати. Као таква она регулише и правни оквир у којем црква делује. Црква, са друге стране, представља, строго социолошки говорећи, групуацију људи која је сједињена истим веровањем, учењем и правилима понашања. Самим тим она представља специфичну организацију на територији једне државе. Њени припадници истовремено су и поданици државе што може да представља извор неких будућих несугласица, будући да Црква понекад може да врши пресудан утицај на мишљење својих често веома бројних чланова. Из овог разлога држава никако не може и не сме бити равнодушна према Цркви те мора са њом пронаћи некакав *modus vivendi*. На Западу овај однос је још од средњег века регулисан конкордатским уговорима. Ми ћемо у овом раду, укратко, испратити најпре теолошко порекло и оснивање папске државе која је уствари и могла да склапа конкордатске уговоре, а затим дефинисати сам конкордат и испратити његове почетке.

Утицај списа блаженог Августина „О Божјој држави“, на стварање „Папске државе“

Схватање историје како га Августин приказује у свом спису *De civitate Dei* имало је велики утицај на европску философију историје. Динко Ћупан каже:

„Целокупну историју Августин дели на шест раздобља и то овим редом: Од Адама до потопа, од потопа до Аврама, од Аврама до Давида, од Давида до сеобе у Вавилон, од Вавилона до рођења Христовог. Ово седмо доба биће наша субота, осми дан који је посвећен Васкрсењу Христовом у којем чекамо спасење душе и тела.“¹ Даље, каже Августин, људска историја тече у дихтомији две државе: „Двије су, дакле, љубави утемељиле двије цивитатес: љубав према себи све до презирања Бога родила је земаљску цивитас, љубав према Богу све до презирања себе родила је небеску цивитас.“²

„Небеска цивитас [...] сазивље грађане из свих нација, из свих језика скупља ходочасничко друштво, не гледајући на разлику обичаја, закона, институција помоћу којих се утврђује и одржава земаљски мир; не докида нити уништава било коју од ових ствари, штовише прихвата и задржава све оно што, макар различито у разним нацијама, тежи к једном те истом циљу: миру на земљи, под увјетом да не спречавају религију која научава клањати се једином, највишем и правом Богу.“³

Непосредни повод за писање овог дела (дело је иначе писано између 410 и 420 године) биле су оптужбе да су хришћани криви за палеж и растурање Рима од стране Визигота. Августин међутим за катастрофу оптужује управо пагане и њихове изопачене обичаје. Божанско провиђење, по Августиновом мишљењу, обичава. „ратовима поправљати и затирати изопачене људске обичаје.“⁴ Према Аугустину хришћанин не сме поштовати државу која га спречава да верује или на било који начин омета његову веру у Бога. Тако је очито било и у прошлости; намеће се питање зашто су се у Риму хришћани толико прогањали кад је у Царству владала верска толеранција. Ствар је у томе да је Рим допуштао све стране богове, али је тражио да се међу њих унесу неке новине; рецимо, цареви су желели да их сматрају боговима. Јасно је да су то сви политеистички састави могли прихватити, али хришћани, као монотеисти и уз заповест „Немај других богова осим мене“, супростављали су се божанском ауторитету цара и то је главни разлог њихових прогона. Постављајући принцип „цару царово, а Богу Божје“, хришћанство рађа готово револуционарну идеју да цар није божанство, да се он не сме сматрати религијским култом, премда се поштује као државни поглавар. Управо стога се може разумети Павлова мисао која истиче како треба молити за владаре народа, али исто тако одбија да се принесе тамјан цару схваћеном као божанству, па и по цену смрти. Он се поштује као политички вођа, али не као божанство. И не само то: тиме је хришћанство јасно показало да се треба разликовати, премда не у потпуности оделити, религијско од световног.⁵ Августин тврди да не треба поштовати државу која толерише твоју религију као и све друге; он верује да за добро сваког појединца, треба наметнути хришћанство. Односно, ако другима желиш добро натераћеш их, макар силом, да постану хришћани јер је то једини начин да буду срећни у загробном животу. Дакле, држава треба спроводити верску нетолеранцију према свим другима да би бринула за добро народа. Е сад ово је јако битно: пошто је Црква најближа Богу и најбоље зна како треба живети, треба бити надређена држави по свим питањима. Црква зна како треба живети, а све остало је живот по телу.⁶ Фредерик Коплстон каже да из свега овога проистичу две ствари:

¹ Суран Динко, „Теологија повјести“, прегледано 22. 03. 2010. на: <http://hrcak.srce.hr/file/92592>.

² Аурелије Августин, *О Држави Божјој*, II, Кршћанска садашњост, Загреб, 1995, 303.

³ Н. Д., 63.

⁴ Н. Д., свезак I, 19.

⁵ Тањић Жељко, „Свјетовно и религиозно — Дијалог или сукоб?“, *Глас Концила* 9 (2006), 11.

⁶ „Аурелије, Августин“, прегледано 15.02.2010. на: <http://elvenphilosopher.blog.hr/2008/02/1624187429/aurelije-augustin.html>.

„1) Хришћанска црква ће покушати да упуту грађанско друштво у њена сопствена небеска начела понашања: њена мисија је да делује на земљи као небо [...] црква мора да пројме државу својим начелима. 2) Црква је према томе једино стварно савршено друштво и она је недвосмислено надређена држави, јер ако држава своја начела мора да узме од цркве, онда она не може да буде изнад ње нити на истом нивоу са њом. Стојећи на том начелу Августин стоји на челу средњовековног уздицања цркве vis-à-vis државе.“⁷

Стога, да не би земаљска држава пропала у греху мора се она покорити небеској, коју представља богом управљана црква, и мора њој да служи.⁸ Оваква конотација може се назрети у следећим стиховима:

„[...]показивали смо какав је смртни тијек та два града, небескога и земаљскога, што су од искона до конца измијешани; онај који је земаљски начинио је себи одакле је год и од кога је год усхтио — па и од самих људи лажне богове, да би им жртвујући служио; онај пак који је град небески и ходочасти земљом, не начиња лажних богова, него сам бива по правоме Богу, да би му сам био истинском жртвом.“⁹

Августин овде јасно наглашава да небеска држава „ходочасти“ на земљи, несумљиво у виду цркве. Као слика небеске државе, црква је према томе јасно та коју треба следити у овом свету. Овако тумаче Августина сви римокатолички теолози, међутим пре би се рекло да он наводи преимућство световног над телесним, земаљским, пре него цркве над државом. Несумљиво да је, овако схваћено, Августиново гледиште послужило и као теолошка основа за формирање папске државе у средњем веку, која је формирана средином осмог века када је Пипин Мали освојио већи део северне Италије и поклонио простор бившег Равенског егзархата римокатоличком папи. Овај акт познат је као „Пипинов поклон“. Карло Велики је 781. кодифицирао и одредио територије на којима папа има суверенитет. Територија је обухватала Рим и околину, али и Равену, Пентаполис и Војводство Бенвент, Тоскану, Корзику, Ломбардију и још неке градове.¹⁰

На врхунцу територијалне експанзије, у 18. столећу, Папска држава обухвата већину средишње Италије: Лациј, Умбрију, Марцу, Равену, Ферару, Болоњу и делове Ромање. Такође, укључивала је енклаве у јужној Италији и околину Авињона у Француској.¹¹ Међутим, 1798. генерал Бартиер улази у Ватикан, успоставља Римску Републику и узима папу Пија VI и води у заробљеништво, где он и умире. Године 1860, држава ујединитељ Италије — Сардинија, припаја Болоњу, Ферару, Умбрију, Марцу и Бенвент. Ове територије приближно су били две трећине Папске државе. Под папском контролом остала је регија Лациј у околини. Тако је покренуто римско питање, тј. питање суверенитета над Римом. Папски суверенитет у Риму чувао је француски гарнизон. Повукао се јула 1870. због издијања Француско-пруског рата. У августу, Италија објављује рат Папској држави, те 20. августа осваја Рим. Папа Пије IX повукао се из своје уобичајене резиденције у Ватикан, те се прогласио заточеником.¹² То је значило крај папске државе, али ипак не у потпуности; остатак ове државе је несумљиво Ватикан, који је основан 11. фебруара 1929. године, договором папе Пија XI и Мусолинија. Данас, Ватикан, представља међународно признату државу, и као такав има правну способност за склапање конкордатских уговора на територијама држава где постоје римокатоличке заједнице.

⁷ Коплстон, Фредерик, *Историја филозофије: Августин-Ској*, Бигз, Београд, 1989, 93.

⁸ Лановић, Михаило, „Конкордат са Ватиканом“, *Весник СПЦ XXXVIII* (1922), 44.

⁹ Аурелије, Августин, *О Држави Божјој*, II, Кршћанска садашњост, Загреб, 1995, 701.

¹⁰ „Папинска држава“, прегледано 22. 03. 2010. на: hr.wikipedia.org/wiki/Papinska_Država.

¹¹ *Ист.*

¹² *Ист.*

Појам и порекло конкордата

На Западу је однос између цркве и државе, како смо већ напоменули, још од средњег века био регулисан конкордатском уговором. Реч конкордат потиче од латинске речи *concordantum* што би у преводу значило: „договорен“ Укратко речено, конкордат је писмени уговор између државе Ватикана¹³ са одређеном сувереном државом, којим се дају одређене повластице Римокатоличкој цркви на територији те државе. Конкордатски уговор се сматра међународним уговором.¹⁴ По католичкој енциклопедији до сада је склопљено укупно 150 таквих уговора укључујући и оне са нацистичком Немачком и фашистичком Италијом, непосредно пре II Светског рата.¹⁵ „Wikipedia“, најпознатија on-line енциклопедија дефинише конкордат као:

„Врста међународног уговора који закључује Света столица са другим сувереним државама. Углавном се решавају питања везана за положај католичких верника у односној држави.

Конкордати садрже одредбе које се односе на питања веронауке у школама, образовног система, ослобађања Цркве од појединих обавеза које терете остале физичке и правне особе, односно финансирања црквених активности од стране државе. Државе у појединим конкордатима пак имају право бити консултоване по питању именованја дискуп.“¹⁶

Циљ Конкордат је да прекине, или спречи, раздор између цркве и цивилне власти. Знамо да током прва три века цивилне власти гоне хришћане, они су обесправљени и ван закона су. Након доба прогона настаје златна епоха цркве почевши од Константина, и са изузетком неких привремених узурпација и повреда хришћанских владара, они углавном препознају и бране права Цркве. На Западу се ово стање наставило до краја једанаестог века. Папа Гргур VII је 1075. године први забранио свештеницима да их лаици уводе у звање и тиме суштински угрозио световну контролу на коју је цар до тада имао право. Уз то је изнео теолошку тврдњу да је свештенство са папом на челу, надмоћније од краљева и других световних власти. У писму свом следбенику Херману од Меца он отворено напада дотадашњи концепт и каже:

„Не би требало једно достојанство (краљевско) које су установили световни људи, који чак нису ни знали за Бога, буде подређено звању (папе) који је провиђење Бога Свемогућег установило у своју част и милостиво даровало свету [...] Он (Христос) је презрео

¹³ Званично име државе Ватикан је *Stato della citta del Vaticano*. Ватикан је основан 11. фебруара 1929. године, договором Мусолинија и папе Пија XI. Површина земље је свега 44 хектара, има око 890 становника, махом Италијана, Пољака, Швајцараца, Хрвата, и др. Застава је жуто-црне боје. Држава је заснована на теократским начелима. Држава Ватикан има амбасаде, односно апостолске нунције у свим државама на свету, а све државе са којима Ватикан има дипломатске међудржавне односе имају акредитоване амбасадоре у Ватикану. Света столица има дипломатске односе са 174 државе света. Из толико земаља акредитоване су дипломате чије су резиденције ван ватиканских зидина, у Риму. Када је претходни поглавар, папа Јован Павле Други, 1978. године преузео понтификат, Ватикан је имао односе са само 85 земаља. Последње државе које су успоставиле односе су Западни Тимор и арапски емират Катар. Швајцарска нема пуне односе са Ватиканом, они нису на нивоу амбасадора, већ нижем, на нивоу „дипломатских представника.“ Апсолутни монарх ове државе је папа. (Поповић, Радомир, *Појмовник црквене историје*, Хришћанска мисао, Београд, 2000, 164; Туџић, Живица, „Дипломатија Ватикана“, прегледано 22. 03. 2010. на: www.pravoslavje.spc.rs/broj/909/tekst/kroz-hriscanski-svet/).

¹⁴ У својој црквено-правној студији, Несторовић, каже да се мора признати да уговори које папа закључује са појединим хришћанским државама имају међународни карактер иако то нису међународни уговори у пуном смислу те речи. Међутим, све католичке државе не постављају такво питање, а не католици им признају међународну важност било из учтивости било из политичког интереса и зато се они цене по аналогiji међудржавних уговора. (Несторовић, Ђ. Б. Конкордат између Србије и Ватикана: државно и црквено правна студија, (није наведен издавач), Београд, 1902, 35).

¹⁵ Михаел, Глазир и Моника, Хелвиг (ур.), *Сувремена католичка енциклопедија*, Лаус, Сплит, 1998, 487.

¹⁶ „Конкордат“, прегледано 12. 03. 2010. на: sh.wikipedia.org/wiki/Konkordat.

световно краљевство за које се овоземаљски људи са поносом јагме [...]. Ко сумња да Христове првосвештенике треба поштовати као очеве и учитеље краљева и кнежева и свих верних? Не изгледа ли као бедно лудило кад син покуша да потчини оца или ученик учитеља и да га покори својој власти злим средствима.“¹⁷

На овај начин папа се отворено сукобио са царем Хенриком IV. Супарници су прекопавали Св. Писмо, црквене оце и канонско право како би поткрепили своје ставове. То је била прва средњовековна интелектуална битка.¹⁸ Но опоненти се нису ту зауставили. Папа је учинио оно што ниједан његов претходник није раније ни помислио да уради: изошштио је Хенрика и лишио га царског звања. Одличан познавалац овог периода, Џозеф Линч каже да у средњовековној хришћанској држави није смео да постоји екскомуницирани владар, јер би то проузроковало огромне побуне у држави. То се заиста и догодило. Схвативши свој положај Хенрик је три дана босоног у ноћној кошуљи долазио да моли измирење те је папа на крају поништио ранију одлуку. Лукавом Хенрику су требале две године да ојача да би онда 1080. године кренуо на Рим опседајући га три године. Ни екскомуникација није помогла папи овога пута. Гргур је избегао на југ са Норманима где је и умро 1085. године.¹⁹ Наследник Хенрика IV, Хенрик V је био свестан потребе да се договор направи, па је са папом Калистом II, успео да превазиђе несугласице, што је резултирало измирењем између цркве и државе и склапањем уговора у Вормсу 1122. године. Овај уговор сматра се првим Конкордатом. Навешћемо неколико одредби из тог првог Конкордата:

„(а) избори за епископа треба да се одвијају у присуству цара. (б) спорни избор требало би да буде одлучен од стране цара (д) цар је обећао да ће заштитити римску Цркву и вратити имовину Свете Столице (е) папа се сложио да не кажњавају оне који су били на страни цара током контроверзи.“²⁰

Из овога се јасно види да је Монарху било дозвољено присуство изборима али су бирачи били у принципу слободни. Ово је протумачено као победа цркве.

Расправе о власти цркве не само да се нису стишавале него су се временом све више распламсавале што је довело до жестоких сукоба са дугорочним и значајним историјским последицама. Нарочито је тежак био сукоб између француског краља Филипа IV Лепог и папе Бонифација VIII (1294–1303). Поменути папа проузроковао је први озбиљнији пораз папства од националних монархија. У том периоду црква је била изузета од пореза. Међутим француски владар Филип IV Лепи и енглески краљ Едвард I, због честих ратова и празних државних каса, су почели опорезивати свештенство. Имајући јаке механизме владари су могли натерати свештенике да плаћају порезе што је зауставило доток новца у Ватикан.²¹ То је изазвало гнев папе који је издао неколико указа поводом тога. У једном од њих (*Clericos laicos*) се искључују из Цркве сви који плаћају порез држави на црквену имовину, а у другом (*Unam sanctam*) папа свечано проглашава да је световно подложно духовном па према томе и држава црквеној духовној власти.²² Он је ово гледиште несумњиво преузео од већ помињаног папе Гргура VII (1073–1085). Супериорност цр-

¹⁷ Поповић, Радомир, *Извори за црквену историју*, Центар за Хришћанске студије, Београд, 2006, 205.

¹⁸ В. у: Robinson, Stuart, Ian, *Authority and Resistance in the Investiture Contest: Polemical Literature of the Late Eleventh Century*, Manchester University Press, London, 1978, 9.

¹⁹ Линч, Џозеф, *Историја средњовековне цркве*, Клио, Београд 1999, 189–190.

²⁰ „Catholic enciklopedija“, прегледано 12.03.2010. на: <http://oce.catholic.com/index.php?title=Concordat>.

²¹ Tierney, Brian, *The Crisis of Church and State 1050–1300*, Englewood Cliffs, New York, 1964, 172–177.

²² Линч, Џозеф, *Историја средњовековне цркве*, Клио, Београд, 1999, 413.

кве над државом Бонифације покушава да докаже доктрином о два мача.²³ Он каже да је Бог непосредно одредио папу за свог наследника на земљи. Он му је као таквом непосредно дао два мача, духовни и световни. Световни мач он предаје световном владару да би се њиме служио, али не самостално и по свом нахођењу него по обавезама и путама папе од кога је мач добио, то значи да папа може да одузме тај мач уколико који тако не поступа.²⁴ Ово се гледиште и даље развијало мада по мало ублажено у тези Белармина и Суареза.²⁵ Овај сукоб је имао жалостан епилог. Наиме саветник Филипа Лепог, Гијом де Ногаре је ухапсио папу Бонифација и телесно га злостављао те је овај од задобијених повреда ускоро и умро.²⁶ Убудуће ће папе наступати са много више опреза, што је умногоме утицало да се број конкордата временом повећа. Пре осамнаестог века је било шест Конкордата, у току XVIII века било петнаест, а у XIX веку много већи број.²⁷

Дакле, јасно је да су конкордати уопште гледано потписивани да би се превазишла неслагања између државне власти и римокатоличке цркве и повратила хармонија. Међутим, нису конкордати потписивани само у време када је постојао неки стварни сукоб, некада је њихова сврха била просто превенција. У почетку су и епископи могли потписивати Конкордате, па је тако рецимо 1273. склопљен конкордат између епископа Норвешке и Магнуса VI краља Норвешке, где се епископ одрекао права избора краља, докле год постоје легитимни наследници крви, а краљ се са своје стране обавезује да спречи своје званичнике да ометају слободно вршење црквених ауторитета.²⁸ Касније видимо да је само папа могао потписати овакву врсту уговора, не и епископи. Још можемо рећи да конкордату нема места када се жели провести потпуна растава цркве од државе. Њему се најчешће прибегава када се не жели применити ни потпуно растављање цркве од државе, нити систем државне цркве, него се задржава нека веза између цркве и државе.²⁹

²³ То је, уствари, подела власти на духовну и световну коју је прокламовао папа Геласије (485–519) и која се по њему темељи на Лукином јеванђељу где се каже: „И он им рече: Кад вас послах без кесе и торбе и обуће, да ли вам шта недостаде? А они рекоше: Ништа. А он им рече: Али сад који има кесу, нека је узме, тако и торбу; а који нема нека прода хаљину своју и купи нож (мач). Јер вам кажем, да још и то што је написано: И уврстише га међу безаконике, треба да се изврши на мени; јер што је о мени писано завршава се. А они рекоше: Господо ево овдје два ножа (мача). А он им рече: Доста је.“ (Лк 22,35–38). Сходно овом тексту Црква узима један мач, односно управу над духовним стварима, а други мач препушта држави која има ингеренције над световним стварима. Тако је изгледало у теорији, међутим, у стварности ситуација је била доста другачија. Декларацијом под насловом *Duo sunt* папа Геласије поставља темеље начелу два мача. Он ће тако поделити власт на духовни ауторитет *auctoritas sacrata pontificum* и световну власт *regalis potestas*. Идејно и идеално би та два управљања требала бити одвојена и независна једно од другог, а за опште добро требала би деловати заједно и усаглашено. То се у стварности ипак није догодило, па су се црквена и државна власт стално сударале. (Берковић, Данијел, „Црква и Библија у контексту корелативних односа власти и ауторитета“, прегледано 15. 02. 2010. на: www.hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak).

²⁴ Стефановић, Јован, *Однос између цркве и државе*, Матица Хрватска, Загреб, 1953, 25

²⁵ По овој тези се пориче неограничена световна папска власт, у њој се пориче не само вршење него и суштина световне власти, и таква теорија се замењује теоријом о ограниченој власти цркве односно *protectas indirecta*, која води до сличних практичних резултата, јер и она узима цркву у поређењу са државом као једну вишу организацију и даје папи право да у свакој пригоди кад световна власт угрожава веру или цркву, посредује црквеним законима или другим примереним средствима. Још даље начелно ублажавање теократског система зове се **теорија кординације** цркве и државе која се у XIX веку развила у официјелно становитештво владајућих црквених кругова. По тој теорији свака је од равноправних двеју власти у свом подручју, црквена и духовна потпуно независне и суверене. (Лановић, Михаило, „Конкордат са Ватиканом“, *Весник СПЦ XXXVIII* (1922), 44).

²⁶ В. у: Линч, Џозеф, *Историја средњовековне цркве*, Клио, Београд, 1999, 415.

²⁷ „Catholic enciklopedia“, <http://oce.catholic.com/index.php?title=Concordat>.

²⁸ *Истито*.

²⁹ Стефановић, Јован, *Однос између цркве и државе*, Матица Хрватска, Загреб, 1953, 59.

Овај тип формалног уговора се и даље користи од стране Ватикана, мада је наступила велика пауза у потписивању оваквих уговора после II Ватиканског концила, све до пре неку годину. Користио се другачији модел регулисања односа Католичке цркве и суверених држава, темељен на Декларацији о верској слободи донесеној од стране Другог Ватиканског концила — *Dignitatis Humanae*. У поменутој Декларацији се између осталог каже:

„Свака људска особа има право на слободу веровања. Таква се слобода састоји у томе да сви људи морају бити изузети од притиска било појединаца било друштвених скупина и било које људске власти и то тако да у стварима веровања нико не буде примораван поступати против своје воље [...] Одатле следи да јавној власти није допуштено да грађанима силом или страшењем или другим средствима намеће исповедање или одбацивање било које религије [...] А још више поступа против Божије воље када се на било који начин примењује сила како би се религија уништила или спречила било у целом људском роду, било у неком крају било у одређеној скупини.“³⁰

Ако погледамо уопште смернице којима римокатоличка теологија иде после Другог Концила, видећемо да је актуелније екуменско питање, дијалог конфронтације заменио је дијалог разумевања. Неки римокатолички теолози сматрају да уопште не треба вршити мисију на територијама хришћанских, посебно православних земаља.³¹ Са друге стране и садашње постмодернистичко и секуларистичко друштво је очито незаинтересовано за хришћанство, и у оваквом миљеу свако знање о хришћанству, његовим светим књигама, историји, нестаје. Секуларизација је на неки начин и правно верификована, јер је у скоро свим земљама дошло до одвајања цркве и државе. Француска се рецимо дичи тиме да је најсекуларнија држава на свету. Због тога, црква је сколоњена у страну и њој је дозвољено да се бави „духовним“ стварима и њена мисија је приватног карактера. Ово посебно важи за Запад. Црква нема, утицај на јавни живот, јер је то ресор државних институција.³² Међутим, упркос оваквој суморној слици која осликава пуноћу постмодернизма и потпуне индиферентности према хришћанским вредностима, чини се да у пракси није све тако црно, бар за Ватикан, будући да он и даље склапа конкордате. Чини се да се они у задње време враћају на сцену. Ватиканска служба за односе са јавношћу саопштила је да је 2006 године склопљено са више земаља посебних уговора и конкордата. Са Словачком је 2004. потписан уговор о верском образовању, а 2006. са Португалијом конкордат. Такође, и са немачким покрајинама Бремен и Бранденбург. Године 2008. су такође, потписани конкордати са Словенијом 25. маја и Парагвајем 18. октобра.³³ Словачка је чак имала и проблеме са ЕУ управо због конкордата. Године 2001. прво је словачки парламент донео уставни амандман по којем би планирани уговори конкордата имали већу правну снагу од локалних закона јер представљају међународне уговоре, будући да Ватикан има статус суверене државе. Потом су потписана два конкордата, први 2002., о верској служби у словачким оружаним снагама, а потом 2004., о увођењу веронауке или етике као обвезних предмета у словачким школама. Већ и ти су уговори између Ватикана и Словачке у

³⁰ Декларација: „О верској слободи“ — *Dignitatis Humanae* у *Документима II Ватиканског концила*, Загреб, 2008, 493.

³¹ Каспер, Валтер, *Не њојоје два Христја — беседе и предавања*, Београдска надбискупија, Београд, 2004, 76–77.

³² Биговић, Радован, „Хришћанство и европске интеграције“ у *Црква и друштво*, Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ: Заједница Св. Никола, Београд, 2000, 187.

³³ Туџић, Живица, „Дипломатија Ватикана“, прегледано 22. 03. 2010. на: www.pravoslavije.spc.rs/broj/909/tekst/kroz-hriscanski-svet/.

Словачкој изазвали оштре протесте у опозицији, те међу члановима разних секуларних удружења и група за заштиту људских права, али су се протести још и појачали кад је влада дала до знања да намерава ускоро потписати с Ватиканом још један уговор, који се тиче приговора савести медицинског особља католичке вере. Према том уговору, чији је нацрт написан још 2003., лекари запослени у болницама основаним од стране католичке цркве имали би право на темељу приговора савести одбити извести поједине медицинске захвате ако сматрају да су они у супротности с њиховом вером. Реч је у првом реду о побачајима, те неким модерним методама вештачке оплодње, али и о давању савета у вези контрацепције.³⁴ Што се тиче конкордатских уговора са православним земљама, видимо да је Белорусија најавила потписивање конкордата са Ватиканом. Информацију о томе да се Белорусија припрема за потписивање конкордата са Ватиканом, потврдио је 21. маја у Гродну, у време састанка са новинарима, опуномоћени у питањима религије и националности Републике Белорусије, Леонид Луљако:

„Ако је са Белоруском Православном црквом држава потписала сагласност, која даје зелену светлост за заједнички рад у разним смеровима, то се са католичком црквом припремамо за потписивање Конкордата — саопштио је Леонид Гиљако. То мора бити документ вишег нивоа, то је сагласност између две државе — Републике Белорусије и Ватикана — које ће утврдити правне норме односа између држава по различитим питањима. Али таквих конкордата у свету има један, и ми немамо ништа да узмемо за образац. И иако је то веома велики посао, ми смо га заједно са митрополитом Тадеушом Кодрусовичем започели.“³⁵

Или нешто новије, из прошле године; Црна Гора је обновила конкордатски уговор из 1886. године, 24. јуна 2011:

„Лукшић је након потписивања уговора у Ватикану казао да је Црна Гора „прва савремена држава са православном већином која потписује овакав уговор“ и оценио да то указује на њену „екуменску вокацију“. „Овим уговором наши билатерални односи добијају на квалитету, а истовремено се регулише однос Католичке цркве и државе“, саопштено је из владе.“³⁶

Закључак

Тема којом смо се у назнакама бавили у овом раду је данас јако актуелна. О односима између цркве и државе, али и римокатоличке и православне цркве увек се код нас некако расправља. Ако неко посети разне сајтове и форуме, или прочита неке блогове, на интернету видеће да постоји обиље коментара и чланака на тему конкордата, позитивних или негативних. Ово питање је како смо и видели актуелно у целој Европи. Проблеми које Словачка ималу у ЕУ због одређених конкордатских регулатива, најаве Белорусије као православне државе да ради на потписивању конкордата, као и најаву Црне Горе о обнављању конкордатског уговора са Ватиканом из 1886 године, чини ово питање више него актуелним и за наше поднебље. Оно има и своју богату предисторију на овим просторима. Први покушаји склапања конкордатског уговора Ватикана са нашом земљом вежу се већ за време

³⁴ „ЕУ устала против лобирања цркве“, *Хрвајтски национал*, дневно on-line издање, прегледано 13. 03. 2010. на: <http://www.nacional.hr/clanak/22746/eu-ustao-protiv-lobiranja-crkve>.

³⁵ „Беларусь готовится к подписанию конкордата с Ватиканом“, прегледано 13.03. 2010. на: <http://www.pravoslavie.ru:80/news/080528145310>.

³⁶ „Црна Гора потписала конкордат са Ватиканом“, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/261931/Crna-Gora-potpisala-konkordat-sa-Vatikanom>

кнеза Михајла. Конкордатски уговор је након дугих прговора потписан са краљевином Србијом 1914. године, неколико дана пред чувени атентат на Франца Фердинанда. Стварањем Краљевине СХС, касније Југославије, актуелизовано је поново то питање, те је избила чувена конкордатска криза 1937. године. Држава је била пред грађанским ратом, те се од конкордата одустало. Данашњи односи Ватикана и Србије темеље се на протоколу који је потписала Титова Југославија са Ватиканом 1966. године, по коме Ватикан има свог изасланика на нашој територији а ми амбасадора у Ватикану. Чињеница је да ће конкордатско питање бити ускоро покренуто и код нас. Намера овог чланка је да подстакне на размишљање о питању конкордата које ће сигурно бити отворено у скорој будућности.

The concept and origin of the concordat in the West (Medieval relations „Pope State” and the monarchy as a source concordat contract)

Summary: Pope state like phenomenon have their root (begin) still from early Middle Ages from so-called „Pipin Present”. Theologically their justification they have in written documents of blessed Augustin „De Civitate Dei”. On the culmination (top) of territory expansion in XVIII century, it represents large territory. The State is abolished 1798. year, but 1929. again established like today Vatican, that represent international recognized state. Like that, Vatican has law possibility with states in which exist Roman Catholic communities (society) signs special agreements which (who) regulate belief, educations, finances, and other question of Roman church on the territory of that state. Article in indication explain concept of concordat, and follow descent of this agreement on the West, but and descent (source) pope state in mention document of blessed Augustin.

Key Words: Concordat, Church, State, Vatikan, blessed Augustine

Коришћена литература

- „Аурелије, Августин“, прегледано 15. 02. 2010. на: <http://elvenphilosopher.blog.hr/2008/02/1624187429/aurelije-augustin.html>.
- Аурелије, Августин, *О Држави Божјој*, свезак, I, II, Кршћанска садашњост, Загреб, 1995.
- „Беларусь готовится к подписанию конкордата с Ватиканом“, прегледано 13. 03. 2010. на: <http://www.pravoslavie.ru:80/news/080528145310>.
- Берковић, Данијел, „Црква и Библија у контексту корелативних односа власти и ауторитета“, прегледано 15. 02. 2010. на: www.hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak.
- Биговић, Радован, „Хришћанство и европске интеграције“ у *Црква и друштво*, Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ: Заједница Св. Никола, Београд — Париз, 2000.
- Декларација: „О верској слободи“ — *Dignitatis Humanae у Документу II Ватиканској концила*, Кршћанска садашњост, Загреб, 2008.
- „ЕУ устала против лобирања цркве“, *Хрватски национал*, дневно on-line издање, прегледано 13. 03. 2010. на: <http://www.nacional.hr/clanak/22746/eu-ustao-protiv-lobiranja-crkve>.
- Каспер, Валтер, *Не постоје два Христa — беседе и предавања*, Београдска надбискупиа, Београд, 2004.
- „Catholic enciklopedija“, прегледано 12. 03. 2010. на: <http://oce.catholic.com/index.php?title=Concordat>.
- „Конкордат“, прегледано 12. 03. 2010. на: sh.wikipedia.org/wiki/Konkordat.
- Коплстон, Фредерик, *Историја филозофије: Августин-Ској*, Бигз, Београд, 1989.
- Лановић, Михаило, „Конкордат са Ватиканом“, *Весник СПЦ XXXVIII* (1922), 42–55.
- Линч, Џозеф, *Историја средњовековне цркве*, КЛИО, Београд, 1999.
- Митриновић Биљана, „Србија пред конкордатом“ (интервју са проф. Драгољубом Живојинићем), прегледано 12.03. 2010. на: www.nin.co.rs/2003-03/06/27726.html.

- Михаел, Глазир и Моника, Хелвиг (ур.), *Сувремена католичка енциклопедија*, Лаус, Сплит, 1998.
- Несторовић, Ђ. Б. Конкордат између Србије и Ватикана: државно и црквено правна студија, (није наведен издавач), Београд, 1902.
- „Папинска држава“, прегледано 22. 03. 2010. на: hr.wikipedia.org/wiki/Papinska_Država.
- Поповић, Радомир, *Појмовник црквене историје*, Хришћанска мисао, Београд, 2000.
- Поповић, Радомир, *Извори за црквену историју*, Центар за Хришћанске студије, Београд, 2006.
- Robinson, Stuart, Ian, *Authority and Resistance in the Investiture Contest: Polemical Literature of the late eleventh Century*, Manchester University Press, London, 1978.
- Стефановић, Јован, *Однос између цркве и државе*, Матица Хрватска, Загреб, 1953.
- Тањић, Жељко, „Свјетовно и религиозно — Дијалог или сукоб?“, *Глас Концила* 9 (2006), 9–13.
- Tierney, Brian, *The Crisis of Church and State 1050–1300*, Englewood Cliffs, New York, 1964.
- Туцић, Живица, „Дипломатија Ватикана“, прегледано 22. 03. 2010. на: www.pravoslavje.spc.rs/broj/909/tekst/kroz-hriscanski-svet/.
- Супан Динко, „Теологија повјести“, прегледано 22. 03. 2010. на: <http://hrcak.srce.hr/file/92592>.
- „Црна Гора потписала конкордат са Ватиканом“, *прећедано 29. 06. 2011. на* <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/261931/Crna-Gora-potpisala-konkordat-sa-Vatikanom>